

СУЧАСНІ МЕТОДОЛОГІЇ ВИВЧЕННЯ І ВИКЛАДАННЯ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА (у середній і вищій школі)

УДК 929 Шевченко (477)

**С. Бойко, канд. філос. наук,
старш. наук. співр.,
Науково-дослідний інститут українознавства**

ТВОРЧИСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА – ДЖЕРЕЛО НАСНАГИ НОВИХ ПОКОЛІНЬ

У статті висвітлено актуальність Шевченкової спадщини як джерела наснаги нових поколінь на основі узагальнення результатів роботи, спрямованої на заохочення учнівської молоді до поглибленого пізнання життя і творчості українського поета через виконання дослідницької роботи.

Ключові слова: творчість Т. Шевченка; учнівські науково-дослідні роботи; нове покоління; освіта; національно-патріотичне виховання.

Останнім часом чисельність досліджень творчого спадку Тараса Шевченка як джерела наснаги нових поколінь значно зросла в українському освітньо-культурному й науковому просторі. Особливо це стало помітним після Революції Гідності, яка відбулась в Україні в 2013–2014 рр. та під час реалізації загальнодержавних заходів, приурочених до відзначення 200-ої та 201-ої річниці з дня народження відомого українського поета, художника, мислителя і пророка Тараса Шевченка [1].

З метою нового прочитання творчої спадщини Великого Кобзаря багато сучасних науковців звертаються до першоджерел й оригінальних текстів поета, щоб усунути неточності в його творах, які були надруковані за життя Шевченка та після його смерті, й намагаються показати сучасникам витoki багатьох явищ і подій в історії розвитку української гуманітарної думки. Авторські розвідки, присвячені цій проблемі, здійснюються в різноманітних напрямках досліджень (біографічний, літературознавчий, мовознавчий, мистецтвознавчий, педагогічний, психологічний, філософський, релігійно-етичний, естетичний, суспільно-політичний, лексикографічний, текстологічний, бібліографічний тощо).

Великий інтерес до нового прочитання творчої спадщини Шевченка викликаний тим, що у сучасного покоління, як стверджує Є. Сверстюк, ще не було достатньої можливості і часу заглянути в усі таємничі глибини творчості поета. Адже до XX століття твори Шевченка були не в повній мірі опубліковані, його таємничі пророчі

натяки й видіння, так само як і біблійні образи, несумісні з панівними стереотипами, сприймалися як ... недоречність. А в ХХ столітті твори Шевченка публікувалися з однобічними кон'юнктурними викривленнями [13, с. 11].

Історія показує, що особистісні якості видатних діячів, їхні розум і воля, духовність і світогляд, симпатії та антипатії, їхня творчість справляли неабиякий вплив на перебіг подій, історичний процес та наступні покоління.

І. Нечуй-Левицький, І. Карпенко-Карий, П. Куліш, Леся Українка, І. Франко, М. Хвильовий, М. Куліш, Є. Маланюк, О. Довженко, В. Стус, Ліна Костенко стали гідними продовжувачами традицій Тараса Шевченка, в нових життєвих реаліях вони не тільки підтримали його боротьбу проти комплексу української неповноцінності, що є наслідком колоніального становища України та стійкого й потужного тиску на українську духовність з боку імперських структур, але й визначили шляхи лікування нації [22, с. 61].

Проблеми, які порушувались у творах Тараса Шевченка, зокрема: любов до рідного краю, до України; заклик до єднання; необхідність знання рідної мови; виховання національної гідності та національної свідомості, безсумнівно, залишаються актуальними й на сучасному етапі розвитку незалежної суверенної України.

Свідченням чого є вислів генерального директора Національного культурного центру України в Москві, доктора історичних наук, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Володимира Мельниченка: палке слово Шевченка, пройняте беззавітною любов'ю до свого народу, і нині залишається життєдайним джерелом, потужним стимулом національного і духовного відродження незалежної України. Слушно кажуть, що Шевченко – це код нації, а в його Слові – неупокореному, живому й невмирущому – заковані генетичні основи української духовності.

Разом з тим, нині потребує особливої уваги робота науковців та педагогів з учнівською молоддю, яка займається дослідницькою роботою з питань осмислення актуальності Шевченкової спадщини в історичному бутті українського народу.

Мета статті – висвітлити результати роботи відділу освітніх технологій та популяризації українознавства Науково-дослідного інституту українознавства, які були спрямовані на заохочення учнівської молоді до поглибленого пізнання життя і творчості українського поета через виконання дослідницької роботи.

Загальновідомо, що найкраще спонукати учнів до науково-дослідної роботи може такий педагог, який сам досліджує певну тематику і готовий зацікавити нею інших. Саме такий вчитель на основі власного досвіду роботи спроможний і мотивувати учнів до роботи, і фахово допомогти у ході її виконання. Адже алгоритм

науково-дослідної діяльності вже не такий і простий, як здається на перший погляд. Вибір теми, обґрунтування її актуальності, постановка мети і завдань, визначення об'єкта і предмета дослідження, вибір методів, опис процесу дослідження, формулювання висновків – це доволі складна і скрупульозна робота, яка вимагає певної бази знань для її виконання.

Ще у ХХ ст. директор Першої української гімназії імені Тараса Шевченка, яка в березні 1917 р. була заснована в Києві "Товариством шкільної просвіти" В.Ф. Дурдуківський у статті "Шевченкова школа – Шевченкові" писав: "нам, працівникам першої школи на Україні, яка разом з правом вести навчання рідною мовою, дістала й право вважати Шевченка своїм патроном, яка перша на Україні (російській) була живим пам'ятником великому поетові" дуже хотілося зацікавити учнів досліджувати непізнані грані Шевченкового життя і творчості. І нагороною за скрупульозну роботу педагогів мав стати такий результат: "в майбутньому нам вбачалася принадна картинка: діти в нашій школі полюблять Шевченка, зацікавляться його творами, свій живий інтерес до творів Шевченка збережуть і після виходу з школи, утворять молоду, талановиту громаду дослідників Шевченка й зрушать з мертвої точки справу дійсно наукового вивчення нашого найбільшого поета. Ось чому, oprіч випадкових робіт про Шевченка, – наприклад, на лекціях рідної мови, під час вивчення віршів, – тема "Шевченко" щороку об'єднувала коло себе працю всієї школи" [4, с. 311].

Відділ освітніх технологій та популяризації українознавства Науково-дослідного інституту українознавства в рамках виконання прикладної науково-дослідної теми "Освітні проєкції шевченківського дискурсу як простір українознавчої комунікації громадянського суспільства" також долучився до роботи, яка сприяє розкриттю Шевченкової спадщини як джерела насаги для нових поколінь.

Протягом 2014-2015 рр працівниками відділу було організовано та проведено декілька науково-практичних конференцій на Шевченківську тематику, видано чимало наукової продукції, але в даній статті ми звернемо увагу на прикладну діяльність співробітників відділу, яка була спрямована на залучення учнівської молоді до дослідницької роботи на Шевченківську тематику.

З цією метою працівниками відділу було проведено декілька виховних заходів у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах, проведено анкетування для старшокласників, організовано написання учнівською молоддю творів-есе на тему: "Шевченко у моєму житті та в житті держави", запропоновано виконання науково-дослідних робіт на Шевченківську тематику для участі у Міжнародному конкурсі з українознавства для учнів 8–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів, який щороку проводить Науково-дослідний інститут українознавства.

Про те, що творчість Т. Шевченка є дійсно джерелом натхнення підростаючих поколінь свідчать обрані теми науково-дослідних робіт учасників Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів.

Так, серед учнівських конкурсних робіт, які подавались на участь у Конкурсі у 2012 р. можна відмітити такі дослідження: "Українська національна ідея в творчості Тараса Шевченка"; "Історичний вклад Тараса Григоровича Шевченка в державотворення України"; "Пам'ятники Т. Г. Шевченку як віддзеркалення світоглядних концепцій"; "Малярська скарбничка Шевченка"; "Національна ідея та ідея державності в творчості Тараса Шевченка"; ""Слава твоя, Україно": Т. Шевченко в долі Д. Яворницького"; "Пам'ятники, присвячені Т. Шевченку в Україні та світі"; "Т. Г. Шевченко – відомий поет і художник, митець і борець, що став символом нації"; "Т. Г. Шевченко – знавець народної творчості й етнопедagogіки"; "Родовід Т. Г. Шевченка" та ін.

У 2013 р. дослідження учасників Міжнародного конкурсу з українознавства, які були пов'язані з пізнанням життя і творчості Т. Шевченка, були більш різнопланові, у роботах використовувались матеріали, зібрані на місцевому ґрунті, зокрема, це стосується таких робіт, як: "Образ Т. Г. Шевченка в творчості поетів Одещини"; "Шевченко і Вільшана"; "Малюнок "Стінка" Т. Г. Шевченка: територія Смілянщини"; "Крим у поетичній творчості Тараса Шевченка"; "Заочна екскурсія "Т. Г. Шевченко на Сумщині"" та ін.

Були також роботи, які відображали філологічне спрямування дослідження творчості Т. Шевченка ("Фразеологізми у творах Т. Г. Шевченка"; "Семантичне поле конфесійної лексики у "Кобзарі" Тараса Шевченка"); духовно-мистецький сегмент у спадщині Тараса Шевченка ("Духовна спадщина Т. Г. Шевченка в державотворенні України"; "Об'єднаймося ж, брати мої!", "Взаємодоповнення живопису та поезії в творчій спадщині видатного сина України Т. Г. Шевченка"); значення сімейного виховання ("Образ родини у творчості Тараса Шевченка"); політичне забарвлення ("Роль Тараса Григоровича Шевченка у політичному житті України Другої половини XIX ст.") тощо.

У дослідницьких роботах учнів існує багато різних Шевченків: шкільний Шевченко, модерний Шевченко, адміністративний Шевченко, космічний Шевченко, богорівний Шевченко... Справжній Шевченко – не на плакатах і біл-бордах, навіть не в книжках, а в серцях. У кожного – Шевченко свій, близький і рідний, особливий.

Отже, система цінностей, змодельована Тарасом Шевченком, є важливим інструментом у новітньому навчально-виховному процесі, адже його творчість не лише позитивно впливає на культурний

розвиток, світогляд, моральні принципи молоді, а й виступає стрижневим компонентом у формуванні патріотичних поривань і національної самосвідомості. Для сучасників образ Тараса Шевченка воістину є "апостолом правди і науки", зодчим їхньої духовності, а його творчість – джерелом наснаги нових поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Безотосний М. Т.* Національна ідея, заповідана Шевченком [Текст] : до 200-річчя зі дня народження Т. Т. Шевченка / М. Т. Безотосний ; Полтавська державна аграрна академія. - Полтава : ПДАА, 2013. – 33 с.
2. *Грабович Г.* Шевченко, якого не знаємо [Текст] : з проблематики символічної автобіографії та сучасної рецепції поета / Г. Грабович. - К. : Критика, 2000. – 319 с.
3. *Дзюба І. М.* Тарас Шевченко [Текст] / І. М. Дзюба. - К. : Альтернативи, 2005. – 702 с.
4. *Дурдуківський В.* Шевченківська школа – Шевченкові (3 досвіду роботи Київської 1-ї трудової школи ім. Т. Шевченка) / В. Дурдуківський // Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX–XX ст.): Хрестоматія / Упоряд. Л. Д. Березівська та ін. – К.: Науковий світ, 2003. – С. 311–318.
5. *Єфремов С. О.* Шевченкознавчі студії [Текст] / С. О. Єфремов. - К. : Україна, 2008. – 366 с.
6. *Жур П. В.* Труді і дні Кобзаря [Текст] : літопис життя і творчості Т. Г. Шевченка / П. В. Жур. – К. : Дніпро, 2003. – 520 с.
7. *Забужко О.* Шевченків міф України [Текст] : спроба філософського аналізу / О. Забужко. - 4-те вид. – К. : Факт, 2009. – 148 с.
8. *Ключек Г. Д.* Поезія Тараса Шевченка: сучасна інтерпретація [Текст]: посібник для вчителя / Г. Д. Ключек. – К.: Освіта, 1998. – 236 с.
9. *Меншиков І. І.* Поетичне слово Кобзаря [Текст] : словник лексичних компонентів атрибутивних конструкцій / І. І. Меншиков, Н. В. Підмогильна. – 2-е вид., доп. – К. : Дирекція ФВД, 2008. – 212 с.
10. *Найчук А.* Філософсько-педагогічна думка України: динаміка у цивілізаційному вимірі: монографія. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. – 209 с.
11. *Огієнко І.* (Митрополит Іларіон). Тарас Шевченко [Текст] / І. Огієнко. – К. : Наша культура і наука, 2003. – 432 с.
12. *Русанівський В. М.* У слові - вічність [Текст] : мова творів Т. Г. Шевченка / В. М. Русанівський. – К. : Наукова думка, 2002. – 240 с.
13. *Сверстюк Є. О.* Шевченко понад часом. Есеї. Видання третє, виправлене та доповнене. / Упорядник О. Сінченко. – К.: ТОВ "Видавництво "Кліо"" , 2015. – С. 11.
14. *Скоць А.* До проблеми періодизації творчості Тараса Шевченка / А. Скоць // Дивослово. – 2006. – № 3. – С. 58–62.
15. Спогади про Тараса Шевченка [Текст] / уклад. В. Бородин. - К. : Дніпро, 2010. – 606 с.
16. Тарас Шевченко в моєму житті [Текст] : розповіді, статті, нариси / Укл. О. Шарварок. – К. : Фенікс, 2004. – 480 с.
17. *Тарас Шевченко.* Кобзарик. "За сонцем хмаронька пливе..." / Упоряд. О. Пугачевська, І. Косенко, В. Пахаренко. – Черкаси: Брама-Україна, 2014. – 104 с.
18. *Ткачук П.* Шевченкова-правда-сила народ розбудила. – Вінниця: ФОП Данилюк В.І., 2008. – 96 с.
19. *Ушкалов Л. В.* Тарас Шевченко [Текст] / Л. В. Ушкалов. – Х. : Фоліо, 2009. – 124 с.
20. *Франко І. Я.* Шевченкознавчі студії [Текст] / І. Я. Франко. - Львів : Світ, 2005. – 472 с.
21. *Цвілюк С. А.* Історична мудрість Великого Кобзаря [Текст] : історизм і соціально-політичний вимір епічних творів Тараса Шевченка / С. А. Цвілюк. – Одеса : Маяк, 2008. – 312 с.
22. *Шептицька Т.* Антималоросійське спрямування поезії Тараса Шевченка / Т. Шептицька // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Українознавство. – 2002. – с. 61.

Стаття надійшла до редколегії 11.03.15

Бойко С.

Творчество Т. Шевченко – источник вдохновения для новых поколений

В статье освещена актуальность наследия Т. Шевченко как источника вдохновения новых поколений на основе обобщения результатов работы, направленной на поощрение молодежи к углубленному познанию жизни и творчества украинского поэта через выполнение исследовательской работы.

Ключевые слова: творчество Шевченко; ученические научно-исследовательские работы; новое поколение; образование; национально-патриотическое воспитание.

Boyko S.

Creative works of T. Shevchenko – a source of inspiration for the new generations

The main attention in the article is given to the relevance of Shevchenko's heritage as a source of inspiration for the new generations on the basis of the summarizing from the activities results aimed at encouraging of students to the in-depth knowledges in life and works of Ukrainian poet through the implementation of research work.

Key words: Shevchenko's creative works; research projects of students; the new generation; education; national and patriotic education.

УДК 8(478)

*Л. Дворніцька, наук. співр.,
Науково-дослідний інститут українознавства*

СУЧАСНІ МЕТОДОЛОГІЇ ВИВЧЕННЯ ТА ВИКЛАДАННЯ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА (у середній та вищій школі)

У статті зазначається, що в наші дні творчий доробок Великого Кобзаря, зорієнтований на самопізнання людини, самовизначення її як громадянина і як частки Всесвіту, заслуговує на максимум уваги шевченкознавців та педагогів. Зміна парадигми освіти з особистісно-відчуженої на особистісно-зорієнтовану, інноваційну викликає трансформацію методики вивчення і викладання творчості Шевченка у загальноосвітніх школах та вишах. Сучасні вчителі використовують інтерактивні методи та форми роботи, застосовують засоби мультимедіа, приділяють увагу інтерпретації духовної постаті Великого Кобзаря.

Ключові слова: Тарас Шевченко; методологія; інтерактивні методи; мультимедійний супровід; ситуативне моделювання.

На історичному шляху кожного народу виділяються знакові постаті-дороговкази, що теплом душі своєї зігрівають серця всіх, хто долучається до вивчення їх творчого доробку. Найяскравішою зорею в цьому сузір'ї геніальних українців є Т. Г. Шевченко. Його